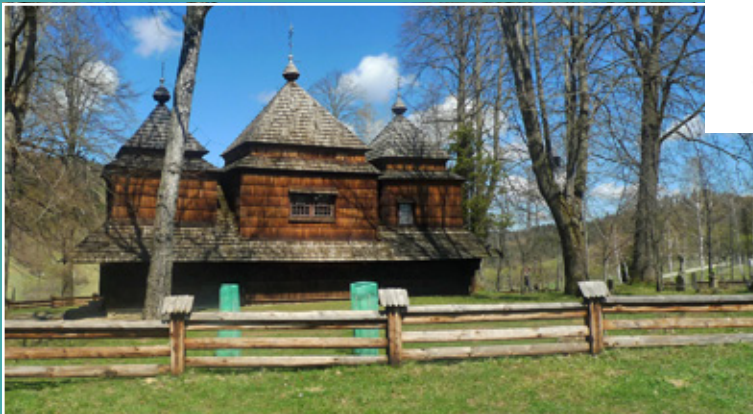
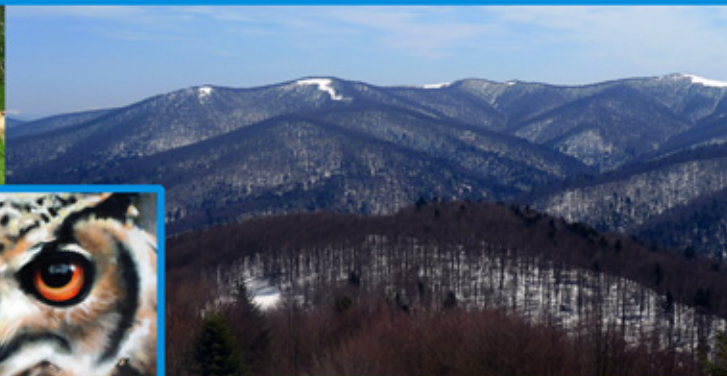

Hranica medzi Západnými Karpatami a Východnými Karpatami

V srdci Karpát
hranica, ktorá spája

Obsah

V srdci Karpát – hranica, ktorá spája	3
Priebeh turistickej hranice medzi Západnými Karpátmi a Východnými Karpátmi	3
Konferencie v Orelci	4
Karpaty	5
Západné a Východné Karpaty	7
Karpaty v Poľsku	8
Karpaty na Slovensku	11
Fotografie na obálke	13

V srdci Karpát – hranica, ktorá spája

Spája ľudí z oboch strán Karpát. Masív Karpát sa na území poľsko-slovenského pohraničia značne zužuje, znižuje a prechádza do nízkych priesmykov, ktoré sú ľahko dostupné pre turistov, ktorí putujú cez Karpaty v severojužnom smere. Jeden z nich, Lupkovský priesmyk, je obzvlášť dôležitý, pretože tvorí hranicu medzi Nízkymi Beskydami a Bukovskými vrchmi, a tým aj medzi Západnými a Východnými Karpatami.

Priebeh turistickej hranice medzi Západnými Karpatmi a Východnými Karpatmi

Táto hranica vedie ďalej na Slovensko: na juhozápad údolím Vydranky, cez Palotu do Medzilaboriec, a ďalej riekou Laborec na juh k južnému úpätiu Karpát v okolí Humenného. Na poľskej strane hranice pokračuje od Lupkovského priesmyku v smere údolia potoka Smolniczek, ktorým vedie až do rieky Oslawy. Koryto Oslawy ju tvorí až do sútoku so Sanom, kde v obci Tyrawa Solna mení smer do údolia Tyrawky, ktorou pokračuje do obce Tyrawa Wołoska. Potom sa stáča na sever a údolím potoka Berezka prebieha cez Rozpucie do Kuźminy a ďalej rozvodím v Roztoke. Následne prechádza údoliami potokov Krzywiec a Klunów až do rieky Wiar. Odtiaľ pozdĺž Wiaru cez Wojtkowú, Wojtowku do Jureczkowej, a ďalej severovýchodne cez Braniów údolím potoka Wyrwa až do obce Kwaszenina. Odtiaľ smeruje na hranicu Poľska s Ukrajinou a ďalej v smere na ukrajinskú obec Mihovo.

Lutowiska

Konferencie v Orelci

Priebeh hranice medzi Západnými Karpatmi a Východnými Karpatmi na účely cestovného ruchu bol popísaný na konferencii v Orelci, 19. – 21. mája 2017. Skupinu odborníkov (kartografov, geografov, beskydských sprievodcov, regionalistov) viedli prof. RNDr. Eva Michaeli, PhD., z Prešovskej univerzity v Prešove a prof. Jarosław Balon z Jagelovskej univerzity v Krakove. Okrem toho na konferencii sa zúčastnili: Kinga Aleksandrowicz-Kosteńska, Jolanta Balon, Robert Bańkosz, Dr. Agata Ćwik, Janusz Demkowicz, Piotr Dudek, Janusz Górnicki, Witold Grodzki, Wojciech Jankowski, Karolina Kiwi-or, Marek Korbecki, Monika Kowalczyk, Dr. Wojciech Krukar, Igor Kudzej, Dorota Michnia, Miron Mikita, Stanisław Orłowski, Dr. Hubert Ossadnik, Maciej Perenc, Dr. Robert Petka, Małgorzata Pociask, Andrzej Radwański, Jozef Rodák, Stanisław Sieradzki, Elżbieta Słoboda, Krzysztof Stachowicz, Krzysztof Staszewski, Jacek Szarek, Dr. Krzysztof Szpara, Jerzy Tomaszkiwicz, Mariusz Werminiński, Wojciech Wesółkin, Lidia Widak, Paweł Wójcik, Majka Zamorska.

*Prof. Jarosław Balon, Elżbieta Słoboda, prof. RNDr. Eva Michaeli,
Monika Kowalczyk, Orelec 20 mája 2017*

Karpaty

Karpaty sú rozľahlý horský hrebeň položený v strednej Európe. Tiahnu sa výrazným oblúkom dlhým asi 1 300 km medzi prielomom Dunaja: na rakúsko-slovensko-českej hranici do tzv. Železnej brány v rumunsko-srbskom pohraničí, kde nevelkým úsekom prekračujú Dunaj. V Karpatoch sa vyčleňujú tri hlavné jednotky: Východné Karpaty, Západné Karpaty a Južné Karpaty, ako aj dve menšie – Západorumunské hory a Transylvánska vysočina. Okrem toho podľa geologickej stavby sa členia na Vnútorne Karpaty (staršie, z kryštálických hornín) a vonkajšie (mladšie, zložené z flyšu). Najväčšia časť Karpát (asi 55,19 % celého územia o rozl. 237 500 km²) pripadá Rumunsku, potom Slovensku (17,17 %), Ukrajine (10,6 %), Poľsku (9,63 %), Maďarsku (3,78 %), Česku (3,28 %), Rakúsku (<0,5 %) a Srbsku (<0,5 %). Keby sme posudzovali aký podiel majú Karpaty na celkovej rozlohe vymenovaných štátov, tak najviac „karpatským“ štátom sa ukazuje byť Slovensko (Karpaty tu zaberajú asi 73 % rozl. štátu), čo sa odzrkadľuje v tradičnej kultúre tohto štátu. V Poľsku Karpaty zaberajú asi 6 % rozl. štátu, ale prítomnosť Karpát v kultúre značne prevyšuje ich nevelkú rozlohu, pramení to z histórie a rozmiestnenia dôležitých centier rozvoja kultúry a umenia.

Łopienka

Buczyna karpacka

Rozloha Karpat, čo je asi 209 000 km², ich radí na druhé miesto z hľadiska veľkosti plochy v Európe (hneď po Alpách). Šírka karpatského hrebeňa je rozdielna a činí od 100 do 500 km. Najväčšia šírka hrebeňa zodpovedá najvyšším štítom, Gerlachovskému (2655 m n. m.) v slovenských Tatrách a Moldoveanu (2543 m n. m.) v Južných Karpatoch. Najnižším bodom hlavného hrebeňa Karpát je Duklianský priesmyk – 501 m n. m. Karpaty nepredstavujú jeden neprerušný hrebeň hôr, ale skladajú sa z mnohých horských pásiem význačných z geologického a orografického hľadiska. Krajinná rozmanitosť Karpát je porovnateľná s Alpami. Zároveň tieto hory zriedka dosahujú výšku vyše 2500 m n. m., preto sa tu nedá nájsť taká výraznejšia poľadovcová vysokohorská reliéfnoš. V Karpatoch niet večného ľadu.

V základnom rozdelení Karpát sa vyčleňujú tieto časti:

Západné Karpaty je najviac na západ a sever vysunutá časť horského hrebeňa Karpát. Položená zväčša na území Slovenska a Poľska a čiastočne siahajúca na teritórium Česka, Maďarska a Rakúska. Západné Karpaty sa tiahnu od Moravskej brány na západe k Lupkovskému priesmyku na východe. Charakteristickým rysom pre Západné Karpaty je pruhovitá geologická stavba.

Východné Karpaty sa rozprestierajú od Lupkovského priesmyku na severozápade, oblúkom ohnutým juhovýchodným smerom k Predealskému priesmyku na juhu. Ležia hlavne na území Ukrajiny a Rumunska, len malá časť na severozápade sa nachádza na teritóriu Poľska (Západné Bieszczady, Sanocko-Turczańské hory) a Slovenska (Vihorlat).

Južné Karpaty sú časťou Karpát položenou ako celok na území Rumunska, rozprestierajú sa od Predealského priesmyku na východe, po Železnú bránu na západe. Najvyšším štítom je Moldoveanu vo Fogarašských horách (2543 m n. m.). Južné Karpaty nie sú teda najvyššou časťou Karpát, ale za to najviac „pompéznou“. Zložené sú hlavne z kryštalicích a metamorfických skál, na západe čiastočne prikrytých vápencovými sériami.

Západorumunské hory sú horský hrebeň v Karpatoch, na území Rumunska. Najvyšším štítom je Curcubăta (1847 m n. m.) v masíve Biharu. Hory tvoria centrálny kryštalicý masív obkolesený mladšími sedimentárnymi horninami, dôležitou zložkou sú tiež mladé vulkanické horniny.

Transylvánska vysočina je geografická podprovincia Karpát položená na území Rumunska, takmer zo všetkých strán obkolesená pásmami Východných a Južných Karpát a Západorumunskými horami. Tvorená je hlavne sedimentárnymi horninami, akurát v severnom rajóne na Samoškejskej vysočine je odhalené kryštalicé podložie.

Západné a Východné Karpaty

Západné Karpaty sa delia na tri podprovincie:

Vonkajšie Karpaty to je západná časť vonkajšieho oblúku flyšových Karpát, položená na území Poľska, Slovenska, Česka a Rakúska. Zaberajú najväčšiu oblasť a tiahnu sa širokým, silne na sever klenutým pásom od doliny dolnej Dyje (pravý prítok Moravy) na západe po Lupkovský priesmyk a údolie Laborca (povodie Tisy) na východe. Smerom na severozápad a sever klesá výrazným prahom ku kotlinám severného Podkarpatska, ktoré ich oddeľujú od Sudet a Malopoľska. Existuje výrazná dichotómia oblasti; nižšia severná časť sa vyznačuje reliéfom pahorkatín, vyššia južná – stredo- a nízkohornatým, pričom pás pahorkatín, veľmi široký na východe, postupne sa zužuje a zaniká na západe.

Centrálné Karpaty zaberajú strednú časť oblúku Západných Karpát, tiahnu sa od doliny Dunaja pri Bratislave na juhozápade po dolinu Torysy

(povodie Tisy) na východe. Položené sú na území Slovenska a Poľska. Od Vonkajších Karpát ich oddeľuje Bradlové pásmo, ktorého súčasťou je Pieninské bradlové pásmo.

Vnútorne Západné Karpaty zaberajú južnú časť oblúku Západných Karpát, veľmi diferencovanú z geologického a morfológického hľadiska. Absolútne výšky sú tu podstatne menšie než v Centrálnych a Vonkajších Západných Karpatoch (do 1476 m n. m.). Ležia na území Slovenska a Maďarska.

Východné Karpaty sa pozdĺžne delia na dve časti:

Vonkajšie Východné Karpaty to je východná časť vonkajšieho oblúku flyšových Karpát, položená na území Poľska, Slovenska, Ukrajiny a Rumunska. Najvyšším štítom je Hoverla (2061 m n. m.) v Čornohore. Ide o pokračovanie Vonkajších Západných Karpát. Jedným z rozdielov medzi týmito časťami oblúku Karpát je, že vo východnej časti chýba zarovnané pohorie – jeho pokračovaním sú Sanocko-Turczańské hory a následne Brzeźne Beskydy, ktoré sa zužujú a miznú.

Vnútorne Východné Karpaty sa rozprestierajú od rieky Laborec na Slovensku cez teritórium Ukrajiny až do Brašova v Rumunsku. Najvyšším pásmom sú hory Rodna (Pietrosul 2305 m n. m.). Charakteristickým prvkom tohto regiónu je pás hôr vulkanického pôvodu dlhý asi 400 km, tiahnuci sa od Vihorlatu po pásmo Harghita (najvyššie spomedzi nich sú Kelimeńské hory – 2102 m n. m.). Niekde podľahli zľadovateniu v pleistocéne, najviac hory Rodna. Nie sú pokračovaním Centrálnych a ani Vnútorých Západných Karpát.

Karpaty v Poľsku

V Poľsku Karpaty zaberajú asi 19 600 km², čo predstavuje približne 6 % celkovej rozlohy krajiny. Predstavujú najďalej na juh vysunutú časť Poľska – 88 % územia poľských Karpát patrí do Západných Karpát:

Západné Beskydy sú položené vnútri Vonkajších Západných Karpát, ktorých priemerná nadmorská výška sa pohybuje v rozpätí 600 až 1400 m n. m. (výnimkou je masív Pilska a masív Babej hory, ktoré presahujú 1500 m n. m.). Tvoria ich: Beskid Śląski, Kotlina Żywiecka, Beskid Mały, Beskid Makowski, Beskid Wyspowy, Kotlina Rabczańska, Beskid Żywiecki, Gorce, Kotlina Sądecka a Beskid Sądecki.

Grab

Pogórze Zachodniobeskidzkie – predstavuje pás s reliéfom pahorkatín, ohraničený zo severu a juhu dvomi výraznými morfológickými prahmi s tektonickým pôvodom; jedným sa Pogórze zvažuje do podkarpatských kotlín, druhý čnie nad ním a oddeľuje ho od typicky strednohorských beskydských pásiem. Východnou hranicou je údolie Dunajca. Vyčlenené sú štyri mezoregióny; od západu sú to: Weinviertelská pahorkatina, Pogórze Jiczyńskie, Pogórze Śląskie i Pogórze Wielickie.

Pogórze Środkowobeskidzkie sa vyznačuje dvomi základnými rysmi: po prvé, Karpatské hory sú tu určite širšie než v západnej časti, po druhé – jasne dvojdielne; na juh od pásu typických pohorí sa vyskytuje zníženie Jasielsko-Sanockých dolov, až nad nimi sa týčia beskydské pásma. Okrem Jasielsko-Sanockých dolov vyskytuje sa tu päť mezoregiónov pahorkatín, rozdelených dolinami väčších riek: Pogórze Rożnowskie, Pogórze Ciężkowickie, Pogórze Strzyżowskie, Pogórze Dynowskie a Pogórze Przemyskie.

Centrálne Beskydy boli vyčlenené predovšetkým vzhľadom na odlišný štýl reliéfu; objavujú sa tu, charakteristické skôr pre Východné Karpaty

– roštové pásma. Okrem toho táto časť Beskyd je podstatne nižšia (maximálne výšky siahajú ledva do 1000 m n. m.) a na juhu susedia s ňou rozľahlé oblasti s reliéfom pohybujúcim sa medzi horským a pahorkatinným. Na území Poľska zaberajú rozlohu asi 2 100 km² a patria k nim Nízke Beskydy – horské pásmo v Karpatoch medzi priesmykmi Lupkovským na východe a Tylickým na západe. Východná hranica Nízkych Beskyd je zároveň hranicou Východných a Západných Karpát. Nízke Beskydy ležia na území dvoch štátov: Poľska a Slovenska. Najvyšší štít na poľskej strane je Lackowa (997 m n. m., na niektorých mapách dokonca 999 m n. m.) a na slovenskej Busov (1002 m n. m.), ktorý ako jediný presahuje 1000 m n. m.

Zvyšná časť (oblasť na východ od Lupkovského priesmyku) to sú Východné Karpaty:

Západné Bieszczady – západná časť Bieszczad od Užockého sedla (853 m n. m.) na východe po Lupkovský priesmyk (640 m n. m.) na západe. Charakteristická krajina Bieszczad to sú rovnobežné, dlhé, tiahnuce sa od severozápadu na juhovýchod horské pásma, ktorých výška stúpa od západu na východ. Najvyšším štítom Západných Bieszczad je Tarnica (1346 m n. m.).

Rusky Potok

Sanocko-Turczańské hory – horské pásmo v Lesistých Beskydách, pretnuté poľsko-ukrajinskou hranicou. Sanocko-Turczańské hory sa rozprestierajú na ploche asi 930 km² severne od Bieszczad a južne od Pogórza Przemyského, medzi dolinami stredného toku Sanu a Stryja. Ich pokračovaním za riekou Stryj sú Brzeźne Beskydy. Najvyšší štít je Magura Łomnińska (1024 m n. m.) a na území Poľska Jaworniki (909 m n. m.). Charakteristický pre tieto hory je tzv. roštový systém, čiže systém paralelných horských pásiem, predelených údoliami riek alebo potokov. Výška hôr vzrastá juhovýchodným smerom.

Karpaty na Slovensku

Slovensko sa nachádza na južnej strane oblúku Karpát rozdeľujúceho povodia a – z malej časti – na nížinách v doline Dunaja. Je to hornatá krajina, 61 % jej rozlohy zaberajú Karpaty.

Slovenské Karpaty patria do Západných Karpát:

Vonkajších, do ktorých sa radia 3 makroregióny: Slovensko-Moravské Karpaty, Západné Beskydy, Centrálné Beskydy. Z dôležitejších masívov sú to: Biele Karpaty, Javorníky, Oravská Magura, Kysucké hory, Čergovské hory a Nízke Beskydy.

Vnútorých, do ktorých sa radí 9 makroregiónov: Podhôrno-magurská oblasť, Malé Karpaty, Dolina stredného Váhu, Malofatranský hrebeň, Tatranský hrebeň, Nitriansko-turčianska oblasť, Liptovsko-spišská oblasť, Veľkofatranský hrebeň, Nízkotatranský hrebeň. Horské masívy tvoria hrebene oddelené od seba dolinami riek často prielomového charakteru (Váh, Hron, Hornád) miestami prechádzajúce do vnútrohorských kotlín (Turčianska, Liptovská, Spišská, horného Hronu, Zvolenská). Z dôležitejších masívov sú to: Veľká Fatra, Malá Fatra, Západné Tatry, Východné Tatry a Malé Karpaty.

Centrálnych, do ktorých sa radí 8 makroregiónov: Brázda Hronu, hrebeň Slovenského Rudohoria, Južnoslovenská kotlina, Slovensko-maďarský kras, Košická kotlina, Tokajsko-Slanské vrchy, Severomaďarské stredohorie, pohorie Cserhát. Z dôležitejších masívov sú to: Štiavnické hory, Javorina, Poľana, Malé Pieniny a Slanské vrchy.

Svidnik – muzeum

Ako aj Východných:

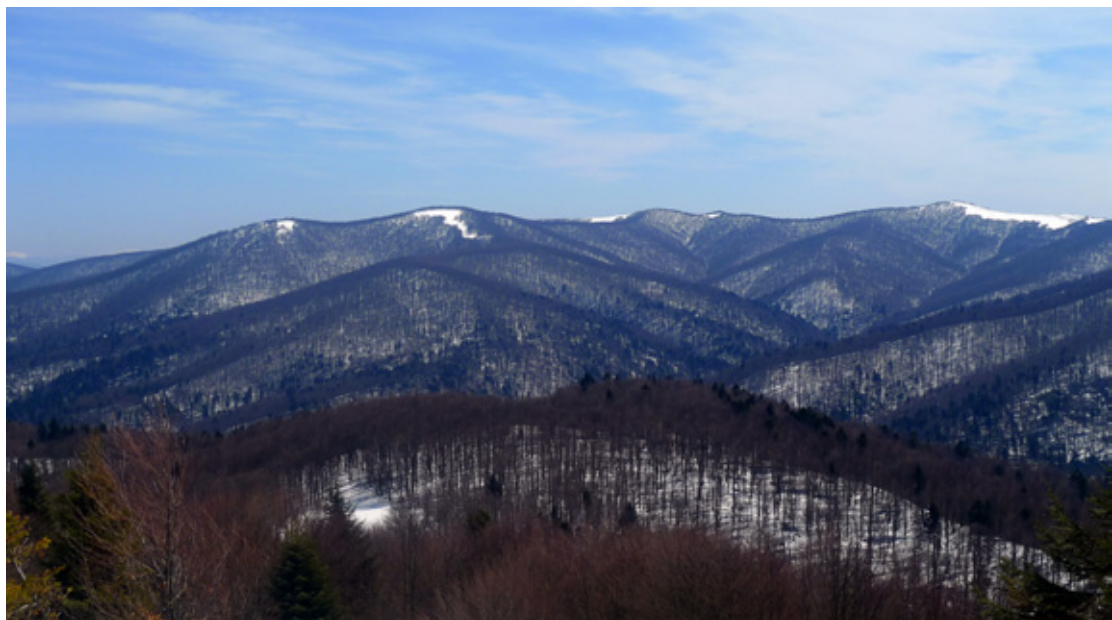
Vonkajších, do ktorých patria Západné Bieszczady (Bukovské vrchy)

Vnútorých, do ktorých patrí Vihorlat. Pásmo Vihorlatu má formu nepravidelného oblúku. Západný okraj Vihorlatu predstavuje nízke a krátke pásmo Humenských hôr. Na juhu Vihorlat zrazu klesá do plochej a nízkej Východoslovenskej nížiny. Na severe údolia Laborca, Cirochy a Ubľanky oddeľujú Vihorlat od Ondavskej vrchoviny a Bukovských vrchov (Západných Bieszczad).

Fotografie na obálce

Smolnik

Bieszczady

Pogórze Strzyżowskie

Radoszyce

Beskid Niski. Ovce pasúce sa

Komańcza. Nástenná maľba

Beskid Niski. Slniečnica plantáž

Text: Małgorzata Pociask, dr Agata Ćwik,
Kinga Aleksandrowicz-Kosteńska, Janusz Górnicki
Autor foto: Janusz Górnicki
Projekt obálky, grafická úprava: Janusz Górnicki

Interreg
Polska-Słowacja
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

Názov projektu:

V srdci Karpát – hranica, ktorá spája

Projekt realizuje: Podkarpatské vojvodstvo

Partner projektu: Regionálna rozvojová agentúra vo Svidníku

